

CREȘTEREA ANIMALELOR DOMESTICE ÎN CURSUL PERIOADEI DE TRANZIȚIE DE LA EPOCA NEOLITICĂ LA EPOCA BRONZULUI PE TERITORIUL ROMÂNIEI

EUGEN COMȘA

Cercetările arheologice din ultimele trei decenii de pe tot întinsul țării noastre au permis definirea și precizarea caracteristicilor unei serii de culturi din perioada de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului, care se dovedește a fi o perioadă de frământări etnice și economice provocate mai ales de unele deplasări de populație din diferite direcții. În studierea problemelor acestei perioade s-a acordat atenția cuvenită și ocupațiilor acelor comunități, în special analizei paleofaunei corespunzătoare.

În lucrarea noastră vom prezenta sintetic și vom interpreta din punct de vedere istoric datele privind creșterea animalelor domestice în cursul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului pe teritoriul României, folosind observațiile menționate de către arheologi în rapoartele de săpături și în alte lucrări, precum și pe acelea publicate de către specialiștii în paleofaună.

În stadiul actual al cercetărilor nu se poate face o delimitare precisă în timp între sfârșitul epocii neolitice și începutul perioadei de tranziție, deoarece, după părerea noastră în realitate, preluđuul perioadei de tranziție este reprezentat de anumite grupuri de comunități care au coexistat, în zone diferite, cu acelea locale de la sfârșitul unor culturi neolitice târzii.

Pentru ținuturile din sudul țării începutul perioadei de tranziție îi sînt atribuite complexe de tipul celui din punctul „Renie II“ (de lângă Oltenița) de trecere de la cultura Cernavoda I la cultura Cernavoda III, dar despre oasele de animale din acel complex nu dispunem de datele necesare¹.

Săpăturile arheologice de la Cernavoda, de pe „Dealul Sofia“, din așezarea aparținînd purtătorilor culturii Cernavoda III, au dus la descoperirea a numeroase oase de animale, care conform determinărilor făcute de specialiștii în paleofaună, au fost de : bovine, oi, capre și porci². Se subliniază că din acel lot fac parte „într-o cantitate excepțional de mare oasele de cal³. “ Toate acestea prin numărul lor dovedesc că ocupația creșterii animalelor domestice juca un rol important în cadrul activităților economice din acea zonă a arealului culturii⁴.

¹ Sebastian Morintz și Petre Roman : *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau*. În : *Dacia*, NS, XII, 1968, p. 77 — 80.

² *Ibidem*, p. 92.

³ D. Berciu, *Istoria României*, I, 1960, p. 77.

⁴ Sebastian Morintz și Petre Roman, *op. cit.*, p. 92 și 97

Într-o altă așezare de tip Cernavoda III de la Slobozia (jud. Giurgiu) provin multe oase de : bovine, oi, capre, porci, cai și unele oase de pasăre⁵. Complexul de același tip din punctul „Malul Roșu“, de lângă orașul Giurgiu, este și el bogat în oase de animale⁶.

Regiunile din vestul Munteniei și mare parte din ținuturile Olteniei au fost locuite destul de intens, tot de purtătorii culturii Cernavoda III. Cultura este reprezentată în stațiunile de la Dobrotești (jud. Teleorman) și de la Șimnic (jud. Dolj). Despre prima din ele se face precizarea că în cursul săpăturilor, din cauza acidității solului, s-au găsit numai două mici fragmente foarte corodate de oase de animale, ceea ce a dus la concluzia că în economia comunității respective cultivarea plantelor juca un rol însemnat, dar că nu poate fi exclusă nici ocupația creșterii animalelor domestice⁷. La Șimnic însă, într-un complex de același tip s-au descoperit, în nivelul superior, numeroase oase de animale (fără precizarea speciilor). Este menționată numai prezența oaselor de cal⁸.

Analiza datelor despre loturile de oase de animale amintite, corelată cu caracteristicile așezărilor, care se aflau pe terenuri libere, fără șanț de apărare dar pe locuri mărginite de maluri abrupte, duce la concluzia că purtătorii culturii Cernavoda III aveau o economie mixtă, cu un mod de trai mai mult sedentar⁹. Remarcăm și faptul că în două așezări de tip Cernavoda III, cu mediu natural deosebit, la Cernavoda în Dobrogea și la Slobozia în sudul Munteniei, se constată aceeași ordine procentuală a oaselor de animale domestice (bovine, oi, capre, porci).

Săpăturile arheologice efectuate în complexele Celei (din sud-estul Olteniei), aspect cultural strâns înrudit cu cultura Cernavoda III (mai curînd o variantă regională a acesteia), sînt puține și de aceea și documentarea în privința creșterii animalelor domestice este mai redusă. În cursul săpăturilor noastre din așezarea de tip Celei de la Siliștioara (jud. Olt) s-au strîns toate oasele de animale, inclusiv cele de pești și valvele de scoici. Cum este și firesc oasele au fost adunate pe niveluri, pentru a putea fi comparate tipologic și sesizate eventuale deosebiri în privința speciilor și a procentajelor. Cu toate că suprafața săpată a fost restrînsă ca întindere, din cele două niveluri s-au strîns 326 piese din care 76 din nivelul inferior și 250 din cel superior. Din determinările făcute rezultă că în nivelul inferior, au fost 51 oase de animale probabil de ovicaprine. în nivelul superior au fost descoperite 56 oase de animale din care 7 de bovine și 4 de porci, restul fiind fragmente și așchii mici neclare¹⁰. În funcție de numărul de oase domestice, în raport cu cantitatea

⁵ *Ibidem*, p. 83

⁶ *Ibidem*, p. 89.

⁷ Petre Roman : *Un nou aspect cultural de la începutul epocii bronzului (Complexul de la Dobrotești)*. În SCIV, 17, 1966, 3, p. 454.

⁸ Doina Galbeniu : *Un nou aspect al perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului descoperit la Șimnic*. În : Aluta, I, Sf. Gheorghe, 1970, p. 51.

⁹ Sebastian Morintz și Petre Roman : *Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*. În : SCIV, 19, 1968, 4, p. 557.

¹⁰ Eugen Comșa : *Unele date cu privire la sfîrșitul perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului în sud-estul Olteniei (În lumina săpăturilor de la Siliștioara)*. În : SCIV, 18, 1967, 2, p. 211.

totală de materiale arheologice strinse din cadrul complexului cercetat, reiese că membrii acelor comunități se ocupau destul de intens cu creșterea animalelor domestice, mai ales a bovinelor, urmate procentual de porci. Prezența acestora din urmă constituie un indiciu în plus că populația la care ne referim era sedentară. Semnalăm că majoritatea oaselor de porc din nivelul inferior erau de la indivizi tineri. Este curioasă lipsa oaselor de ovicaprine, explicabilă, probabil, prin suprafața mică săpată și prin numărul relativ redus al oaselor de animale găsite. Atrage atenția prezența oaselor de cal din cadrul complexului cercetat¹¹.

În sudul Olteniei, după aspectul cultural Celei a urmat grupul Orlea-Sadoveț. Un complex de acest tip a fost cercetat la Grojdibodu (jud. Olt). Din datele publicate în raportul preliminar, rezultă că s-au scos la iveală, în cantitate foarte mare, mai cu seamă, din nivelul II, oase de animale. Între ele predomină ovicaprinele, urmate de porci și apoi de bovine¹². Toate acestea reflectă rolul important al creșterii animalelor domestice în economia grupului Orlea-Sadoveț și probabil caracterul seminomad al comunităților sale.

Ținuturile din estul Munteniei și parțial cele din Dobrogea au fost locuite paralel în timp (în parte) cu cultura Cernavoda III, dar în zone deosebite, de purtătorii culturii Cernavoda II¹³. Despre oasele de animale găsite în astfel de stațiuni sînt amintite numai acelea din așezarea eponimă. Într-un studiu de sinteză despre această cultură se subliniază că la Cernavoda s-a descoperit o cantitate mare de oase de animale, mai numeroase în nivelul inferior al stațiunii corespunzătoare culturii, în raport cu nivelul superior. Din păcate, majoritatea acelor materiale s-au pierdut în timpul transportului. S-au păstrat numai unele piese între care, printre altele, s-au determinat numai oase de ovicaprine¹⁴.

Pe teritoriul Moldovei, în cursul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului sînt atestate culturile : Horodiștea, Foltești și a amforelor sferice.

Comunitățile culturii Horodiștea au trăit, în special, în nord-estul Moldovei (inclusiv în județul Botoșani). Din cuprinsul așezării Horodiștea, aflată lângă cursul mijlociu al Prutului prin săpăturile din anii 1968 — 1971, s-au strîns circa 850 piese determinate, din care 472 oase de mamifere, repartizate astfel : 333 piese (=70,41% de la 39 indivizi = 61,91%) de la mamifere domestice și 140 piese (= 29,59% de la 24 indivizi = 38,09%) de la mamifere sălbatice. Analizele făcute au dus la precizarea că oasele din prima categorie sînt de : bovine (159 piese = 33,62% de la 15 indivizi = 23,81%), oaie și capră (136 piese = 28,75% de la 13 indivizi = 20,64%), porc (21 piese = 4,44% de la 6 indivizi = 9,53%), cal (5 piese = 1,06% de la 2 indivizi = 3,17%) și ciine (12 piese = 2,54% de la 3 indivizi = 4,76%)¹⁵.

¹¹ *Ibidem*, p. 211.

¹² Ion Chicideanu: *Săpăturile arheologice de la Grojdibodu (jud. Olt)* În: *Materiale* — Brașov, 1983, p. 100.

¹³ D. Bereciu, Sebastian Morintz și Petre Roman : *Cultura Cernavoda II Așezarea din sectorul b de la Cernavoda*. În : SCIV, 24, 1973, 3, p. 397.

¹⁴ *Ibidem*, p. 376.

¹⁵ Sergiu Haimovici : *Caracteristicile paleofaunei din așezările perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului din Moldova*. În : SCIVA, 30, 1979, 1, p. 14 — 15.

O altă așezare a purtătorilor aceleiași culturi este cea de la Erbiceni (jud. Iași), unde prin săpăturile din anii 1966–1969 s-au scos la iveală 1900 piese determinabile, din care 1844 piese (=96,79% de la 154 indivizi = 89,53%) sînt de la mamifere domestice și 61 piese (= 3,21% de la 18 indivizi = 10,47%) de la animalele sălbatice. În cadrul lotului (în special în nivelul superior)¹⁶ predomină oasele de oaie și de capră (1249 piese = 65,56% de la 96 indivizi = 55,81%), urmate procentual de bovine (335 piese = 17,58% de la 27 indivizi = 15,69%), de porc 224 piese = 11,75% de la 17 indivizi = 12,21%), de cal (9 piese = 0,48% de la 3 indivizi = 4,06%)¹⁷.

Din compararea datelor referitoare la cele două loturi prezentate, aparținînd culturii Horodiștea, rezultă unele concluzii istorice importante. În cele două stațiuni (Horodiștea și Erbiceni) este documentată aceeași cultură, cu toate acestea (poate din cauza unor deosebiri în ceea ce privește elementele specifice diferite ale mediului natural) se constată diferențe în privința ponderii creșterii animalelor domestice în raport cu vîntoarea. Astfel, în așezarea de la Horodiștea oasele de mamifere domestice reprezintă numai 70,41% din piese și 61,91% ca număr de indivizi, pe cînd la Erbiceni oasele de animale domestice ajung pînă la 96,79% ca număr de piese și 89,53% ca număr de indivizi. O altă deosebire importantă constă în aceea că diferă procentajele animalelor domestice crescute. Pe cînd în așezarea de la Horodiștea predomină creșterea bovinelor cu un procentaj de 33,62%, ca număr de piese și 23,81% ca număr de indivizi, urmînd ovicaprinele cu 28,75% ca număr de piese și 20,64% ca număr de indivizi, la Erbiceni, ovicaprinele (în principal, oile) reprezintă 65,56% ca număr de piese și 55,81% ca număr de indivizi, urmînd bovinele cu de-abia 17,58% ca număr de piese și cu 15,68% ca număr de indivizi. Cifrele citate dovedesc că în așezarea amintită au predominat oile, ceea ce înseamnă că membrii comunității (în special cei din nivelul II) se ocupau destul de intens cu păstoritul. Datele de mai sus oglindesc un fapt istoric important că în arealul culturii Horodiștea se observă că unele comunități creștate mai ales, animale specifice populațiilor sedentare, pe cînd la altele predominau oasele de ovicaprine, care pot indica o oarecare instabilitate. Prezența porcului, cu un procent destul de ridicat ca număr de indivizi, dovedește că, în general, purtătorii culturii analizate erau sedentari.

În studiul de sinteză publicat despre aceste loturi de oase de animale se aduc și unele precizări cu privire la caracteristicile morfologice ale animalelor domestice din arealul culturii studiate. În cazul bovinelor se constată că s-a menținut același tip ca și acela de la sfîrșitul epocii neolitice din zonă. Talia bovinelor fiind în medie de 1,20 m la greabăn¹⁸. Aceleași caracteristici ca și cele din epoca neolitică le-au avut porcii și cîinii din stațiunile menționate. În schimb, se cuvine subliniat faptul că în privința oilor se constată o deosebire evidentă (în special în cazul celor de la Erbiceni), care se dovedesc a avea o talie mai mare (înălțimea la greabăn fiind de peste 65 cm) și a fi mai masive

¹⁶ Dinu Marin : *Quelques considérations sur la période de transition du néolithiques à du bronze sur le territoire de la Moldavie*. În : *Dacia*, NS, XII, 968, p. 132.

¹⁷ Sergiu Haimovici, *op. cit.*, p. 15 – 16

¹⁸ *Idem*, *op. cit.*, SCIVA, 30, 1979, 1, p. 18

decît cele din epoca neolitică. Faptul este explicat prin proveniența tipului (deosebit de cel din epoca neolitică) din ținuturile Asiei, ajuns în regiunile noastre prin intermediul unor comunități răsăritene¹⁹. Diferențele semnalate le putem explica din punct de vedere istoric prin aceea că fondul etnic principal al purtătorilor culturii Horodiștea îl reprezintă populația locală sedentară, care pe lângă cultivarea primitivă a plantelor a practicat și creșterea animalelor domestice, în principal a bovinelor și porcilor, specii specifice comunităților sedentare. La fondul etnic local s-au adăugat cu timpul, prin asimilare, anumite elemente de origine răsăriteană, aparținînd populațiilor seminomade de păstori, care creșteau mai ales oi de tipul celui menționat.

Stepa din sud-estul Moldovei a fost în aceeași vreme locuită de comunitățile culturii Foltești. Dispunem de datele despre două loturi de oase de animale anume din așezarea de la Foltești (jud. Galați) punctul „Ruptura“ și de la Stoicani (jud. Galați).

La Foltești, prin săpăturile din 1971 — 1972 s-au strîns circa 1000 de piese din care numai 786 determinabile, repartizate astfel : 448 piese (= 57% de la 43 indivizi = 51,24%) de la animalele domestice și 338 (= 43% de la 41 indivizi = 48,76%) de la animalele sălbatice. Piesele din prima categorie provin de la: bovine (195 piese = 24,81% de la 17 indivizi = 20,29%), oi și capre (162 piese = 20,61% de la 14 indivizi = 16,67%), cai (69 piese = 8,78% de la 8 indivizi = 9,25%), urmași de porci (20 piese = 2,55% de la 3 indivizi = 3,57%) și de ciini (2 piese = 0,25% de la 1 individ = 1,19%).

Un alt lot de oase este cel de la Stoicani, alcătuit din 135 piese din care fac parte numai 45 oase, repartizate : 29 piese (64,45% de la 10 indivizi = 62,50%) de animale domestice și 16 piese (= 35,55% de la 5 indivizi = 37,50%) de animale sălbatice. Cu toate că lotul este numeric mic, în cadrul lui sînt reprezentate : bovine (15 piese = 33,34% de la 4 indivizi = 25%), oi și capre (3 piese = 6,67% de la 2 indivizi = 12,50%) porci (1 piesă = 2,22% de la un individ = 6,25%) și ciini (10 piese = 22,22% de la 3 indivizi = 18,75%)²¹.

Ca și în cazul culturii Horodiștea și în arealul Foltești se constată că îndeletnicirea creșterii animalelor domestice era practică mai intens decît vînătoarea. Subliniem că în cele două complexe procentajele privind creșterea animalelor domestice sînt apropiate. Astfel, la Foltești oasele din prima categorie reprezintă 57%, cele din a doua 43%, iar la Stoicani cele din prima categorie 64,45%, cele din a doua 35,55%. Se cuvine remarcată observația că în ambele loturi predomină oasele de bovine (24,81% la Foltești și 33,34% la Stoicani), cu talie similară celor din epoca neolitică²². În schimb, ovicaprinele prezintă procentaje cu o variabilitate apreciabilă, anume : 20,61% la Foltești, iar la Stoicani numai 6,67%. Atrage atenția și faptul că oasele de porci sînt foarte puține : 2,55% la Foltești și 2,22% la Stoicani. Calul este bine

¹⁹ *Ibidem*, p. 18 — 19

²⁰ *Ibidem*, p. 11 — 13.

²¹ *Ibidem*, p. 13 — 14.

²² Sergiu Haimovici: *La faune sous-fossile découverte dans la station éponyme de la civilisation Foltești*. În : *Dacia*, XVIII, 1974, p. 75.

reprezentat prin mai multe falange, copile, oase lungi și dinți²³ (= 8.78) la Foltești, dar astfel de oase lipsesc cu totul de la Stoicani. Despre oasele de cai se subliniază că la Foltești s-a găsit falanga 1 de la membrul anterior. Aceasta prezenta caracteristicile calului care a suportat greutate pe spinare²⁴. Unii din cîinii de la Foltești au avut talie submițlocie²⁵, iar la Stoicani sînt oase de cîini cu talie mică asemănătoare celor de tip *Canis familiaris palustris*²⁶.

Din analiza datelor despre cele două loturi din arealul culturii Foltești rezultă că deși comunitățile ei au locuit în stepă, ele nu au dus un mod de trai nomad, după cum ne-am fi așteptat, ci este vorba de o populație sedentară, fapt dovedit de procentajele amintite și mai cu seamă faptul că aveau așezări relativ întinse, stabile, prevăzute cu șanț de apărare (de exemplu Foltești). Acea populație se ocupa cu creșterea animalelor domestice, dar și cultivarea primitivă a plantelor.

Cea de a treia cultură documentară în cursul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului, pe teritoriul Moldovei, este cultura amforelor sferice²⁷, originară din vestul Ucrainei, ale cărei comunități s-au răspîndit treptat spre sud și s-au stabilit, în special, între Carpații Răsăriteni și Siret. De la acele comunități ne-au rămas, mai cu seamă, mormintele în cutii formate din lespezi de piatră. Ținîndu-se seama în general de caracteristicile acelei culturi de considerăm că purtătorii ei aveau o economie bazată, în principal, pe păstorit, dar se ocupau și cu cultivarea primitivă a plantelor, ceea ce impunea vieții lor un caracter seminomad. Să amintim că membrii acelor comunități creșteau mai ales bovine, urmate de porci²⁸.

Un alt grup de comunități, cu adevărat nomade, de crescători de animale domestice, este cel reprezentat prin mormintele tumulare cu oceru, răspîndite în cursul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului, în mai multe valuri, din diferite zone nord pontice, în ținuturile din : estul, sudul și în mai mică măsură, în vestul țării noastre. Din păcate, nu dispunem de date cu privire la animalele crescute de acele colectivități de păstori.

Pe un teritoriu foarte vast, pentru acea vreme, s-au răspîndit comunitățile culturii Coțofeni. Arealul lor acoperea o mare parte din întinderea Olteniei, Banatului, Crișanei și aproape tot teritoriul Transilvaniei. Acele comunități sînt caracterizate astfel : „socotite mult timp ca fiind triburi de păstori nomazi, cu originea principalelor componente în stepele nord pontice, se dovedesc a reprezenta, în realitate, comunități stabile, locale, cu mare adaptabilitate, primele din populațiile străvechi cărora le sînt accesibile (pentru procurarea celor necesare traiului) zone geografice cu forme de relief foarte variate”²⁹. Purtătorii culturii Coțofeni au viețuit în cîmpie, unde s-au ocupat

²³ M. Petrescu-Dîmbovița ; I. Casan, Corneliu Mateescu : *Săpăturile arheologice de Foltești (R. Tg. Bujor, reg. Galați)*, în : SCIV, II, 1951, 1, p. 251.

²⁴ Determinare prof. V. Gheție (M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *op. cit.*, p. 255).

²⁵ Sergiu Haimovici : *op. cit.*, în : Dacia, XVIII, 1974, p. 75.

²⁶ Idem, *op. cit.*, în : SCIV, 25, 1974, 1, p. 100.

²⁷ Ștefan Cucos : *Cultura amforelor sferice din depresiunea subcarpatică a Moldovei*, în *Memoria Antiquitatis*, IX — XI, 1977 — 1979, 1985, p. 141 — 161.

²⁸ D. Bereiu, *Istoria României*, I, 1960, p. 78.

²⁹ Petre Roman : *Forme de manifestare culturală din eneoliticul tirziu și perioada de tranziție spre epoca bronzului*. în : SCIVA 32, 1981 1, p. 27

atît cu creșterea vitelor, cît și cu cultivarea primitivă a plantelor. Așezările lor stabile se aflau pe locuri ușor de apărat sau erau prevăzute cu șanț de apărare. Alte comunități similare au trăit în zonele de deal și de munte, unde desigur s-au ocupat mai cu seamă cu păstoritul, fără însă a fi nomazi.

În diferite rapoarte de săpături se menționează că s-au găsit în așezările Coțofeni diferite oase de animale, dar nu se precizează speciile. Pentru exemplificare vom aminti așezarea Coțofeni de la „Rîpa Roșie“ Sebeș, despre care se arată că era o stațiune stabilă, cu două niveluri, iar bogăția oaselor de animale indică ocupația de bază, cea de crescători de vite a locuitorilor așezării, care însă se îndeletniceau și cu agricultura primitivă³⁰.

Pe o fișie de teritoriu relativ îngustă din vestul țării noastre sînt documentate complexe de culturii Baden, despre care, într-o lucrare de sinteză, se menționează că în general în domeniul economiei purtătorilor ei, un rol de seamă l-a avut creșterea animalelor domestice. Se subliniază că în așezările respective se găsesse cantități mari de oase de animale între care predomină oasele de bovine, urmate procentual de oi, capre, porci și ciini³¹. S-au scos la iveală și oase de cai.

* * *

Cu toate că datele despre loturile de oase de animale analizate sînt în unele cazuri reduse cantitativ și calitativ vom încerca să le interpretăm din punct de vedere istoric pentru a oglindi stadiul actual al cercetărilor în privința creșterii animalelor domestice în cursul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului.

O primă observație de ordin general (referitoare la cele 11 culturi și aspecte culturale avute în vedere) este aceea că multă vreme despre ele în literatura de specialitate se arată că au fost populații de crescători de animale domestice cu un mod de trai mai mult nomad. Datele prezentate în lucrarea noastră constituie o dovadă că, în realitate, purtătorii majorității culturilor studiate au dus un mod de trai sedentar, avînd așezările de durată pe locuri ușor de apărat, în multe cazuri prevăzute cu șanț de apărare. După cum am amintit la majoritatea s-a făcut precizarea că ocupația creșterii animalelor domestice juca un rol important în economia acelor comunități, întrecînd în toate cazurile ocupația vîntătorii, dar de fiecare dată s-a menționat că era practică și cultivarea primitivă a plantelor.

Numai despre două grupuri de populație se poate afirma că în cursul perioadei de tranziție au dus cu certitudine o viață nomadă. Ne referim la comunitățile culturii amforelor sferice și la cele caracterizate prin mormintele tumulare cu ocră. Este posibil, ca și comunitățile culturii Coțofeni, din zonele de deal și de munte, deși aveau așezări de durată, să fi practicat într-o mai mare măsură păstoritul, cu unele deplasări sezoniere.

Comunitățile perioadei studiate au crescut următoarele specii de animale domestice : bovine (*Bos taurus* L.), ovicaprine (*Ovis aries* L. și ca pra, fără

³⁰ Ion Alexandru Aldea: *Așezarea Coșofeni de la Rîpa Roșie—Sebeș*. In: *Apulum*, VII/1, 1968 p. 101.

³¹ Petre I. Roman și Ioan Nemeti: *Cultura Baden în România*. București 1978, p. 75.

precizarea tipului), apoi porci (*Sus scrofa domesticus* L.), cai (*Equus caballus* L.) și câini (*Canis familiaris* L.).

Este important de subliniat că în procentajele pe care le avem cu privire la diferitele loturi de animale domestice din perioada de tranziție rezultă că în majoritatea predomină oasele de bovine, anume în arealele : Cernavoda III, Celei, Horodiștea (așezarea Horodiștea), Foltești, amfore sferice, Baden. Până acum numai în arealul Orlea-Sadoveț (la Grojdibodu) și în cel Horodiștea (așezarea Erbiceni) locul prim este ocupat de oi (în principal) și de capre, urmate procentual în primul caz de porci, iar în cel de al doilea de bovine. Se cuvine remarcat faptul că în același areal, al culturii Horodiștea, într-o așezare predomină oasele de bovine, iar în alta cele de ovicaprine.

Locul secund, de obicei, a fost ocupat procentual de ovicaprine, în arealele : Cernavoda III, Horodiștea (la Horodiștea), Foltești și Baden. Mai rar, pe locul doi se plasează porcii (în arealele : Celei, Orlea-Sadoveț și amfore sferice).

Pe locul trei, de obicei, se plasează porcii, rar bovinele și caii.

În unele loturi, rare, se subliniază existența a foarte multe oase de cal (de ex. în stratul Cernavoda III de la Cernavoda).

Din păcate, caracteristicile diferitelor categorii sînt precizate numai pentru animalele domestice din arealele culturii lor Horodiștea și Foltești. În studiul despre ele se menționează un fapt important că în perioada de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului, în arealul culturii Horodiștea, s-au menținut tipurile de bovine, porci și ciini din epoca neolitică, dar se constată apariția unui nou tip de oaie, cu talie mai mare de origine răsăriteană, răspîdită în estul țării noastre, prin intermediul unor comunități de păstori nord-pontici. Menționăm că și în aria culturii Foltești s-a menținut tipul de bovine din epoca Neolitică.

O altă problemă interesantă este cea referitoare la prezența, în număr apreciabil, în diferite stațiuni, a oaselor de cai. Este importantă precizarea că oasele de cal de la Foltești prezintă caractere specifice cailor ce au suportat greutatea pe spinare. Este probabil vorba de cai folosiți la călărie.

Ca și în timpul epocii neolitice, comunitățile din perioada de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului au crescut diferite animale în funcție de modul de trai specific și în directă legătură cu diferite necesități. Astfel, bovinele au fost crescute atît pentru carne și lapte, cît și pentru diverse munci. Oile pentru carne, lînă și lapte, porcii pentru carne, iar caii mai puțin pentru carne și probabil mai ales pentru anumite munci și poate pentru călărie. Ciinii erau crescuți pentru a păzi vitele de animalele sălbatice și eventual ca ajutoare la vînătoare.

Cu aceasta încheiem încercarea noastră să prezentăm stadiul actual al cercetărilor cu privire la creșterea animalelor domestice în cursul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului pe teritoriul României. În încheiere ne exprimăm speranța că tot mai mulți cercetători ai perioadei vor acorda mai multă atenție oaselor de animale pe care le găsesc în cursul săpăturilor arheologice de pe tot întinsul țării noastre.

ÉLEVAGE DES ANIMAUX DOMESTIQUES PENDANT LA PÉRIODE DE TRANSITION DE L'ÉPOQUE NÉOLITHIQUE À L'ÂGE DU BRONZE SUR LE TERRITOIRE DE LA ROUMANIE

Résumé

D'après les données dont nous disposons jusqu'à présent on peut conclure que la majorité des communautés des cultures de l'époque de la période de transition du néolithique à l'âge du bronze ont été sédentaires, ayant des agglomérations durables. Dans l'économie de ces communautés l'élevage a joué un rôle important.

Seulement deux groupes des communautés ont été nomades (la culture des tombes à ocre et celle des amphores sphériques).

Dans la majorité des communautés prédominent les ossements des bovins, seulement dans les deux groupes nomades mentionnés plus haut la plupart des ossements appartiennent aux ovicaprines. Dans quelques agglomérations il y a de nombreux ossements de chevaux (par ex. à Cernavoda).

Pour la majorité des communautés on constate que l'élevage a dépassé comme importance la chasse.

On constate que pendant la période de transition de la culture Cernavoda I à la culture Cernavoda III ont constitué les espèces de bovins, de porcs et de chien caractéristiques pour l'époque néolithique, mais dans l'est de la Roumanie on constate l'apparition d'une espèce de mouton d'origine orientale.

Légende de la figure

Fig. 1. — *L'aspect culturel de transition de la culture Cernavoda I à la culture Cernavoda III*: 1. Oltenia „Renie II“ ; Culture Cernavoda III : 2. Cernavoda, 3. Slobozia—Giurgiu, 4. Giurgiu „Malu Roșu“, 5. Dobrotești ; 6. Simnic ; *L'aspect Celei* : 7. Siliștioara, 8. Groi-dibodu ; Culture Cernavoda II : 9. Cernavoda ; Culture Horodiștea : 10. Horodiștea, 11. Erbiceni Culture Foltești : 12. Foltești, 13. Stoicani ; Culture Cofofeni : 14. Sebeș „Ripa Roșie“.

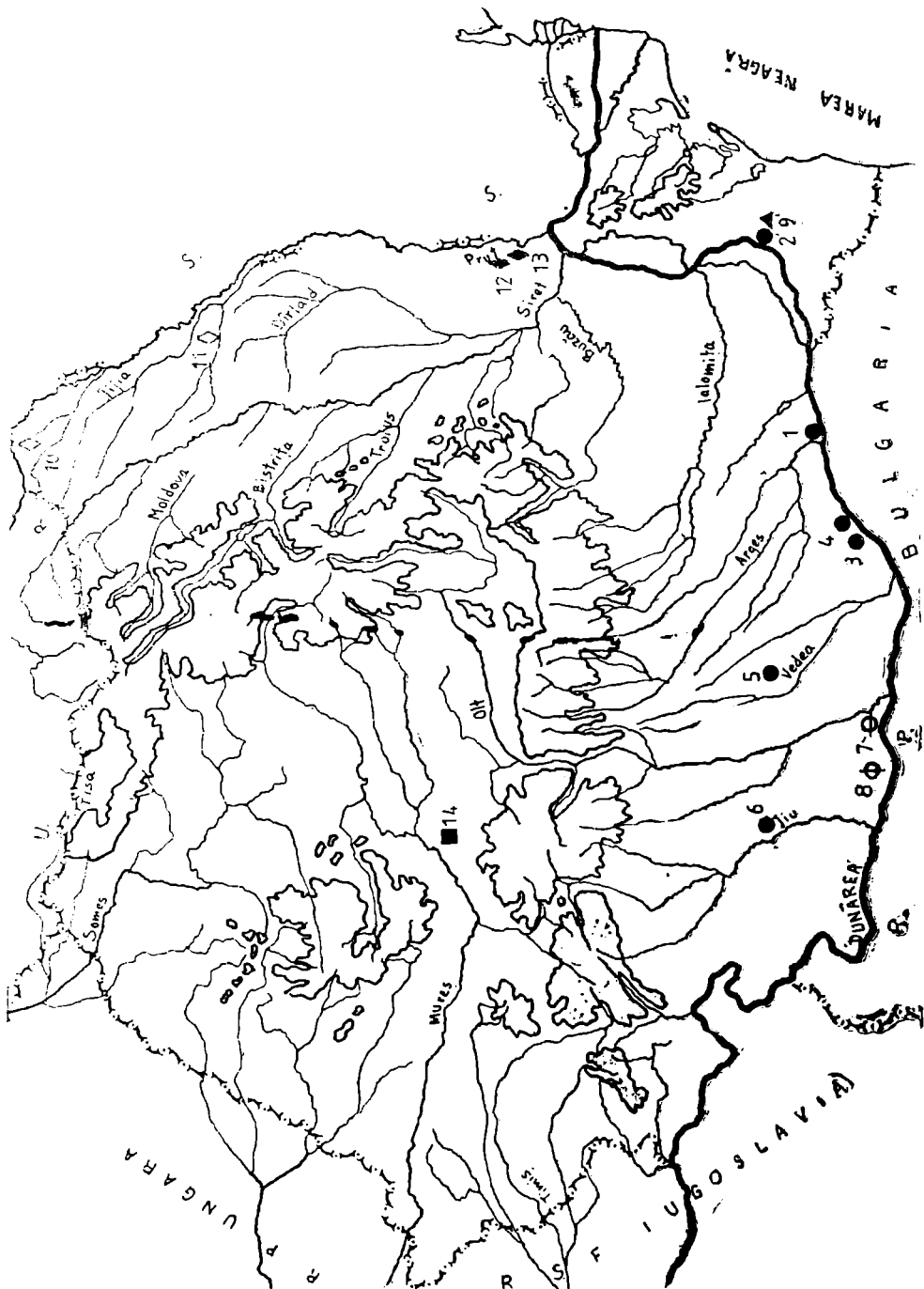

Fig. 1. Aspectul cultural de tranziție de la cultura Cernavoda I la cultura Cernavoda III : 1. Oltenia „Reniș II” ; Cultura Cernavoda III ; 2. Cernavoda, 3. Slobozia — Giurgiu, 4. Giurgiu „Malu Roșu”, 5. Dobroțești, 6. Slimnic ; Aspectul Cerei : 7. Siliștioara, 8. Grojdibodu ; Cultura Cernavoda II : 9. Cernavoda ; Cultura Horodiștea : 10. Horodiștea, 11. Erbiceni ; Cultura Foltești 12. Foltești, 13. Stoicani ; Cultura Coloniștea „Ripa Roșie”.